

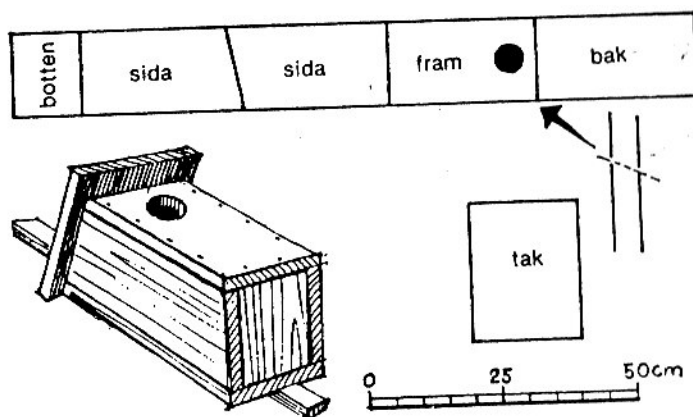
“Den ständiga bostadsbristen!”

Hjälp fåglarna - snickra en holk! Spillvirke och andrasortering duger bra. Gör den av trä och rensningsbar. I tabellen nedan får du tips på lämpliga mått för några fågelarter, som gärna bosätter sig nära människans boningar.

De hålbbyggande fåglarna har ständig bostadsbrist i våra välskötta skogar, där det ofta är ont om ihåliga träd. Du kan knappast sätta upp för många fågelholkar. Det är dessutom roligt att snickra dem själv. Om du följer denna ritning, kan du snabbt “serietillverka” en mängd holkar.

Måttet för ingångshålet är det minsta som passar olika arter. En talgoxe kan t ex slå sig ner i en ugleholk.

Lycka till!

Fågelart	Ingångens diameter	Invändigt djup	Inre bottenkantmått
Kattuggla	10-12 cm	45-50 cm	18-20 cm
Stare	5 "	25-30 "	12-14 "
Talgoxe	3,2-3,5 "	20-25 "	10-12 "
Svartvit flugsnapp.	3,2-3,5 "	20-25 "	10-12 "
Göktyta	3,2-3,5 "	20-25 "	10-12 "
Rödstjärt	3 "	20-25 "	10-12 "
Blåmes	3 "	20-25 "	10-12 "
Svartmes	3 "	20-25 "	10-12 "
Entita	3 "	20-25 "	10-12 "

MERGUS

Nr 1

1999

Årg 10

Surahammars

Naturskyddsförening

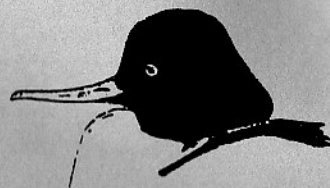

Mergus

Nr 1 1999 Årg. 10

Kontaktblad för
Surahammars

Naturskyddsförening

Mergus utges med 1 - 3 nummer per år och är gratis för medlemmarna. Bidrag (uppsatser etc) mottages tacksamt. Adress: Mergus c/o Tom Sävström, Stenbovägen 12, 735 34 Surahammar, Tfn:0220-33729.

Bli medlem. Bästa sättet att stödja verksamheten och skyddet av vår natur är att bli medlem. Det kostar 230 kr. Familjemedlemsavgift 30 kr. I avgiften ingår tidskriften Sveriges Natur. Sätt in medlemsavgiften på postgiro 90 19 09-2.

Flora- och faunavård. I föreningens regi och i samarbete med andra intressenter bedriver vi flora- och faunavårdsprojekt i Muren, Kohagen, Billsbo m fl. platser. Arbetet går ut på att bevara värdefulla natur- och kulturområden med dess växt- och djurliv.

Styrelsen:

Välkommen med frågor om förenings-
ärenden - slå en signal!

Tom Sävström 337 29
Marianne Svärd Nilsson 302 76
Frank Nilsson 302 87
Mikael Leppälampi 315 24
Kjell Andersson 337 31.
Conny Öhrman 309 59
Joakim Kraft 311 08

Omslag: "I gammelskogen"
Teckning: Leif Blomkvist

Innehåll Mergus 1 - 99:

- 3 Det händer i Naturskyddsföreningen
- 4 Kommentaren
- 5 Efterlysning... - Jordtungor!
- 6 Fågellivet på Strömsholmsåsen i seklets början
- 8 Var kornknarren vanligare förr i Surahammars kommun?
- 10 Kummelberget
- 12 Det känsliga samlivet i skogen
- 13 Rädda skogens liv!
- 15 Några skogsarter med specifika krav
- 17 Björnsbolunden
- 22 Sett och hört i markerna
- 24 Notiser
- 26 Hornborgasjön i april - dansgala med tusentals deltagare
- 28 "Den ständiga bostadsbristen!"

"Det händer i Naturskyddsföreningen"

Här kommer en liten påminnelse om kvarvarande aktiviteter ur vår programmet.

Och det är cykelutflykter för hela slanten. Vi förenar därmed motion med naturupplevelser! Kontaktpersoner för de olika aktiviteterna ser Du i vår programmet.

Lördag 5 juni. Kl.22.00. från Stenhuset. Vi cyklar Västersjön runt och lyssnar på nattsjungande fåglar. Missa inte att uppleva försommarnattens mystik. Det tillhör livets kryddor!

Lördag 19 juni. Kl.06.00 från Stenhuset. Tidigt på morgonen avnjuter vi lissjöbanan på cykel med Arne Persson som ciceron. Det finaste av natur- och kultur passerar revy under dagen. Rejäl matsäck behövs. Stövlar.

OBS! Nyinsatt utflykt. OBS!

Lördag 3 juli. Kl.22.00. Cykel från Stenhuset. Nattskärre-natt vid Timmermossen. Medtag fika. I sommarnatten avlyssnar vi nattskärornas "knarranden och surranden" från de lavklädda tallhällarna. En naturupplevelse utöver det vanliga! (Kontakt: Mikael Leppälampi 315 24).

Onsdag 7 juli. Kl.18.00. Cykel från Stenhuset. Blomstervandring i Kohagens naturreservat. Bland orkidéer och sirliga gräs. Se Kohagen från dess vackraste sida!

Tag med vänner och bekanta och kom med ut i naturen!

Att sluta cykla är att gå för långt!

Kommentaren

"Kärleken till torrakorna...."

"Vid de otaliga utflykter vi genom åren genomfört i föreningens regi, har torrträd eller s k torrakor fångat oss. Har vi på håll uppmärksammat en grov grånad stam i form av ett helträd eller en högstubbe, oftast vindbruten vid något hackspettshål, har vi nästan alltid, trots omvägar, gått eller åkt skidor fram till torrakan. Den har haft en oförklarlig magisk inverkan på våra sinnen. Den är märkvärdig, ålderdomlig, spännande och har blivit ett signum för vildmark.

Och står det en ensam torraka på ett hygge så är det ju vad som finns kvar av den skog som en gång funnits på den platsen. Torrakan får i sin ensamhet plötsligt all uppmärksamhet i världen. Den fångar vår blick utan omsvep. Vi lyfter kikaren, kanske sitter en varfågel i toppen eller en tornfalk, en hökuggla. Finns det kanske ett spillkråkebo i den. Ruvar en pärluggla eller mård i bobalen...?

Några av de största bjässarna brukar jag årligen besöka. Omfamna och klappa dem. De står på Slogmossholmen, Stingsmossen, Dalbacken, Ulvsbomuren. De är ovanliga i sin reslighet. Utstrålar seghet och evigt liv. De kämpar mot alla odds. Har genom ett under undgått skogsmaskinerna och för att dämpa ett dåligt samvete kallats "naturhänsyn..."

De mäktigaste torrakorna jag sett har varit tallar, men det kan likväl vara gran, björk eller asp... En av traktens mäktigaste torrakor finns på Stingsberget. En grov vindvriden fura. Om den kunde tala... För något år sedan föll den för en storm....

Kanske var den ihåliga furan bostad åt skogens djur i 200 år, kanske mer. Hackspettar, ugglor, mård, fladdermöss, skogsduva, rödstjärt, myriader av insekter... Ja, för den lägre faunan duger den länge än...

Visst går det att ha kärlek till döda träd. Jag känner det speciellt när jag kommer ut på någon myr och där torrakorna i sina klenare dimensioner står i hundratal... Klysenmyren t ex. Och tänk dig en grönbena som sitter i toppen på en sådan torrpinne och varnar mot en rodnande himmel.

Det är vackert!"

Tom Sävström

Efterlysning...

- Jordtungor!

Under den fina svampsäsongen 1998 ägnade jag mig en hel del till studier av svampar i våra ängs- och hagmarker. Öppna marker med lågvuxen, mager gräsvegetation, såsom betes- och slåttermarker, hyser i regel en mycket rik svampflora.

Jag vill inför den förestående säsongen fästa uppmärksamheten på en intressant svampgrupp, nämligen jordtungorna. Det är framförallt betesmark (torr och våt) som hävdas av nötdjur som är intressanta. Men det finns också arter som växer i kärr och mosse. 1998 gjordes första fyndet i juli och det sista sent i oktober.

Det finns tre släkten av jordtungor i Sverige och totalt ett 20-tal arter, de flesta är brunsvarta till svarta. Ett par arter är grönaktiga. De är ofta små och smala och svåra att observera. De är tidigare knappt uppmärksammade i vår kommun.

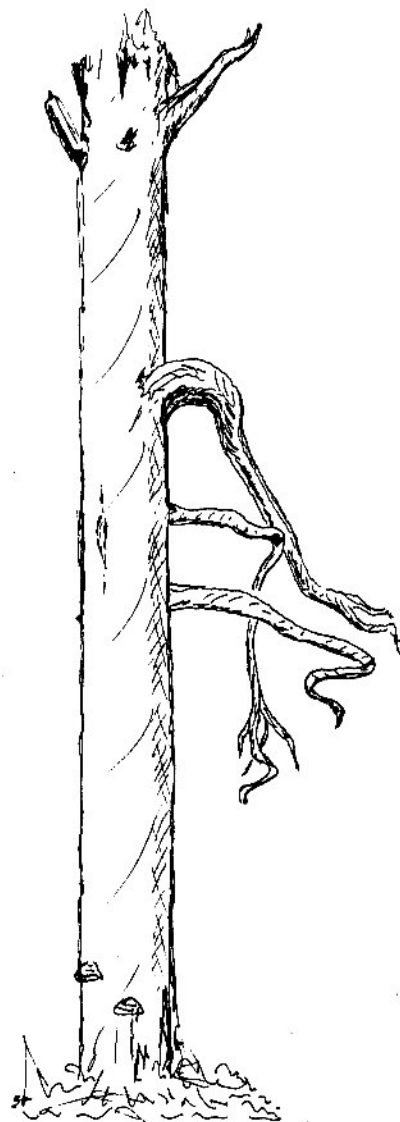
Det finns således, av många olika orsaker, all anledning att skärpa uppmärksamheten på dessa arters status och förekomst i kommunen. Jag uppmanar alla som besöker äng och hage att hålla ögonen efter dem och rapportera eventuella fynd.

Slå en signal till mig så gör vi ett gemensamt besök på fyndlokalen!

Tom Sävström

Svart jordtunga

Torraka på Murmossen.

Teckning: Tom Sävström

Fågellivet på Strömsholmsåsen i seklets början

Text Artur Hjerpe

Teckning Leif Blomkvist

Naturen undergår som alla vet ständiga förändringar. För det mesta är det ju naturen själv som svarar för att landskapet inte ser likadant ut idag som det gjorde för kanske bara något eller några årtionden sedan. Men i vår tid är det allt oftare vi människor som står för stundom ganska radikala angrepp på naturen, i form av kalhyggen, väg- och tunnelbyggen etc. Och med naturens byte av skepnad från tid till annan, följer också ett växlande djurliv, där det tyvärr oftast är djurlivet som drar det kortaste strået, med allt sämre levnadsmöjligheter som följd.

Detta finner jag starka belägg för när jag erinrar mig det rika och helt annorlunda djurliv som jag hade förmånen att kunna följa under mina barndoms- och uppväxtår på 20- och 30-talen i hemmet vid strömsholmsåsens fot, mitt emellan Sura kyrka och Hedvallsbron.

Där kunde jag på nära håll uppleva ett djurliv som förvisso hör till det förgångna och säkerligen aldrig återkommer, eftersom de naturliga förutsättningarna inte längre finns kvar.

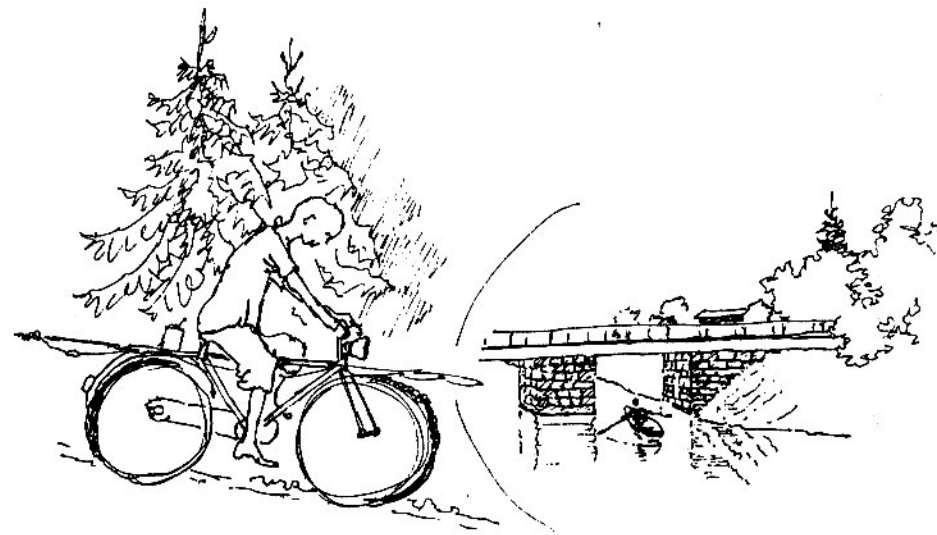
Jag tänker ofta på de ljusa försommarnätterna när jag låg i min säng och genom det öppna fönstret lyssnade till kornknarrrens taktfasta läten från fälten mot Elingbohället innan jag somnade för att påföljande morgon vakna till

humlornas mäktiga kör i lönnarna, vilka bildade en grönskande mur mellan vårt hus och landsvägen. I och med jordbrukets modernisering och mekanisering försvann viktiga förutsättningar för kornknarrrens existens.

På andra sidan ramnäs vägen utgjorde Strömsholmsåsen en idealisk lekplats för en grabb i förskoleåldern, vida överträffande våra dagars kommunala sandlådor som inte skapar så värst stort utrymme för den egna fantasin. En exploatering av åsens grus och bitvis fina sand hade påbörjats, men hade ännu inte hunnit så djupt in att backsvälornas djupa bogångar hade raserats. I sandslanterna som bildats i samband med en påbörjad exploatering vittnade långa rader av meterdjupa hål om backsvälornas närvaro, och jag såg dem ofta komma flygande och med osviklig precision försvinna in i sina bohålor med nyfångad föda till sina ungar.

Trots att jag byggde vägar och borgar i sanden, bara några meter från backsvälornas bon, tog de ingen notis om min närvaro. Jag störde dem aldrig och de visade aldrig någon rädsla.

Den på ömse sidor om sandtaget skogbevuxna åsen var också tillhåll för andra fåglar, t ex berguven och nattskärnan, båda nattaktiva fåglar. Uven lät ofta höra sina högljudda rop i

mörka vårkvällar. Det var inte utan att de bidrog till en viss spöktämning när jag ibland kom hem efter mörkrets inbrott, efter besök hos mina lekamrater inne i samhället, och då jag tog genvägen över åsen.

Jag minns särskilt en sådan kväll då jag i kolmörkret passerade åschrönet och en uv "skrek" till i ett träd på bara någon meters avstånd. Jag blev så rädd att jag sprang den sista biten nedför åsslutningen, snubblade på stenar och nedfallna grenar.

När jag hade blivit ett par år äldre och fått överta en redan då museal cykel från en äldre släkting, ställdes kosan sommartid så gott som dagligen till Hedvallsbron för fiske med spö och ibland långrev. Till en början fick jag låna brovaktare Källers eka, innan mina föräldrar beställde en lättrodd

och smäcker roddbåt av en snickare och båtbyggare vid namn Hasselberg. Han hade sin verkstad i den nedlagda kvarnen vid forsen intill nuvarande bruksmuseet.

Under fisketurerna i ån mellan Hedvallsbron och Nybrobäckens utlopp vid Gnien bekantade jag mig med ännu en fågel som var mycket vanlig då - nämligen storspoven. Det är en fågel som man minns för dess speciella beteende. När storspoven lyfte från sumpmarkerna kring ån steg den snabbt till en ansevärd höjd för att sedan under högljudda och utdragna drillar glidflyga några hundra meter och därefter åter landa bland tuvarna.

Jag stannar ibland när jag passerar Hedvallsbron, men några storspovar har jag ej sett till.

Var kornknarren vanligare förr i Surahammars kommun?

av Mikael Leppälampi Text och teckning

Om vi historiskt går tillbaka till slutet av förra seklet så var kornknarren allmän i landet. Men som bekant har den gått mycket starkt tillbaka. En avgörande orsak här till är den moderna slåttermaskinen som kom under 1900-talets första hälft. När dessa kommit i allmänt bruk användes de även på de minsta markerna och dessutom flyttades slåttern tidsmässigt tillbaka till midsommar, vilket tangerar kornknarrrens häckningstid. Detta kom att bli ödestigert för kornknarren. "Knarrarnas" forna vana att häcka i klövervall gör henne särskilt utsatt, med risk att få huvudet "avklippt", då fågeln ruvar mycket hårt i boet.

Men glädjande nog så förefaller en nyetablering av kornknarrar vara på gång hos oss och dessa fåglar synes vara mer intresserade av våtmarker och obrukade grässlätter. Kanske kan vi hoppas att i en framtid återfå denna trevliga fågel i ett mindre störningskänsligt skick.

Samtidigt som kornknarrbeståndet nu verkar vara på tillbakagång i sydvästra Sverige samt på Öland och Gotland,

noteras en uppgång i mellersta Sverige, (Västmanland, Uppland). Undersökningar visar också att arten är på stark reträtt i Västeuropa. Starkaste fästena finns nu i Ryssland och Ukraina.

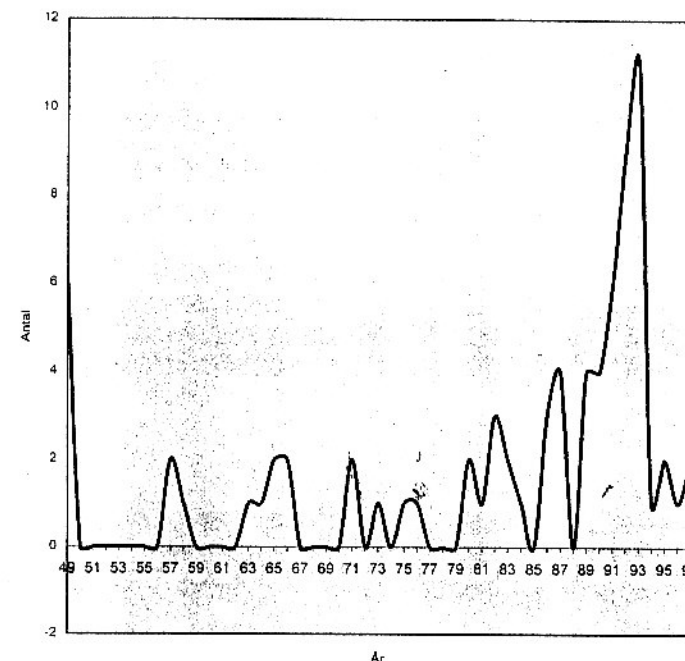
Materialet som finns arkiverat från Surahammars kommun sträcker sig 50 år tillbaka i tiden. Detta visar att kornknarren ökat hos oss de senaste åren. Ett toppår infann sig 1993 då 11 spelande hanar hördes i vår kommun. Det året "snärpte" hela 136 exemplar i landskapet Västmanland.

Materialet visar också att kornknarrbeståndet flukturerar mycket från år till år. Senare års undersökningar säger att detta skulle bero på omfattningen av inflödet av fåglar, genom förlängd vårflyttning från vinterkvarteren i Afrika.

Källa/Litteratur:

- Fågellokalen i Västmanland, VOF, 1999.
- SOFs Riksinventering av kornknarr, 1994.
- VOFs Rapportkommitté, Thomas Pettersson, skriftl./muntl.

Spelande kornknarrar i Sura kommun

Var och när "spelar" kornknarren?

Var: Strandängar, sidvallsängar och klövervallar brukar ge resultat. Lokaler: Ölbergatrakten, Näs vid Östersjön, Västsura/Västersjön, Hovgårds gården, Lisjö ängar, Rävsnäs, Gnien, Turkiesjön är några exempel.

När: Lämpligaste tidpunkten är nu i maj och juni. Kornknarren ropar aktivt i försommarnatten och det är en fin upplevelse att få lyssna till det säregna lätet. Lycka till!

Rapportera! Jag tar gärna emot rapporter om hörda kornknarrar. Datum, plats och antal är av intresse.

Mikael

